

УДК 159.923

С. Кузікова, д-р психол. наук, проф.
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Суми

ОРГАНІЗАЦІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТА САМОРОЗВИТКУ

Наведено експериментально перевірені психолого-педагогічні умови й технології оптимізації становлення суб'єкта особистісного і професійного саморозвитку в процесі фахової підготовки студентів-психологів до психокорекційної діяльності. Розкрито предмет, мету, завдання навчальної дисципліни "Психологія саморозвитку". Розглянуто напрями формувального впливу дослідницько-тренінгового навчання, подано результати перевірки його ефективності.

Ключові слова: саморозвиток, особистісний саморозвиток, суб'єкт саморозвитку, оптимізація становлення суб'єкта саморозвитку, дослідницько-тренінгове навчання.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство відчуває гостру потребу в компетентних і творчих фахівцях, здатних до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення, тому одним зі своїх основних завдань вважає зміну освітньої політики. У світі новітніх вимог до вищої школи все більше уваги приділяється якості підготовки випускників, їх професійній активності, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження професійного саморозвитку особистості у вітчизняній психології ґрунтується на загальнопсихологічних положеннях про сутність і розвиток особистості як суб'єкта життєдіяльності (К.О. Абульханова-Славська, О.Г. Асмолов, Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, А.В. Брушлінський, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко), концепції діяльнісного опосередкування особистісного розвитку (В.В. Давидов, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко, А.В. Петровський), наукових уявленнях про особистість професіонала й закономірності його становлення (В.А. Бодров, К.М. Гуревич, В.Л. Зливков, Є.О. Климов, Г.В. Ложкін, Б.В. Ломов, А.К. Маркова та ін.).

З погляду системно-діяльнісного підходу у вітчизняній психології (О.Г. Асмолов, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко) розвиток особистості відбувається в процесі успішного оволодіння професійною діяльністю, яка є значущою для суб'єкта. Наголосимо: саме значущою, тобто такою, що має для суб'єкта особистісний смисл [1]. Проте, характер співвідношення особистісних особливостей людини та критеріїв успішності її професійної діяльності продовжує залишатися в центрі уваги дослідників (В.Л. Зливков, С.Б. Кузікова, В.І. Моросанова, Г.С. Нікіфоров, Т.Б. Хомуленко та ін.). На думку науков-

ців, становлення сучасного фахівця можливе тільки за умови єдності розширення професійних знань, удосконалення вмінь і постійного особистісного і професійного саморозвитку (В.А. Бодров, Є.О. Климов, Г.В. Ложкін, А.К. Маркова, В.О. Моляко). Звідси сам процес професійної підготовки майбутніх фахівців має стати процесом формування суб'єкта саморозвитку. Зазначене повною мірою стосується організації фахової підготовки студентів-психологів, що зумовлюється специфікою їхньої майбутньої професійної діяльності, спрямованої до надання психологічної допомоги іншим (О.Ф. Бондаренко, Л.В. Долинська, В.Т. Панок, О.Д. Сафін, Н.В. Чепелева, Н.Ф. Шевченко, Т.С. Яценко).

Мета статті – подання технології організації фахової підготовки студентів-психологів як суб'єктів особистісного і професійного саморозвитку та висвітлення результатів перевірки її ефективності.

Виклад основного матеріалу. Нами встановлені параметри моделі фахівця-професіонала в цілому й у галузі надання психологічної допомоги зокрема [3]. Оскільки за нашою концепцією визначальним критерієм професіоналізму майбутнього психолога-практика є здатність до неперервного, прогресивного для особистості, усвідомленого і керованого саморозвитку, то кульмінаційним інтегративним моментом у системі професійної підготовки студентів-психологів до психокорекційної діяльності може бути розроблений нами у формі дослідницько-тренінгового навчання навчальний курс "Психологія саморозвитку", включений до навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю 6.03.01.03 "Практична психологія", ОКР "Бакалавр" Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Навчальна дисципліна "Психологія саморозвитку" викладається на завершальному етапі підготовки фахівців у галузі практичної психології (у восьмому семестрі, після вивчення студентами дисциплін "Основи психокорекції", "Психологічна служба в системі освіти" та проходження виробничої психокорекційної практики), і має завдання інтегрувати раніше набуті теоретичні та практичні знання щодо сприяння ефективному функціонуванню особистості в сучасному світі [2]. Цей курс розглядається також як важлива складова загальної психології в цілому і психології особистості зокрема. Він спрямований на розширення й поглиблення теоретичних уявлень студентів про особистість у контексті її життєвого шляху і життєвих проблем.

Курс "Психологія саморозвитку" є інноваційним щодо освітніх завдань і науково-прикладного змісту й розкриває прогресивні механізми становлення особистості як суб'єкта власної життєдіяльності та саморозвитку. Це, у свою чергу, сприяє професійному й особистісному зростанню бакалаврів-психологів як майбутніх фахівців-практиків.

Предметом цього курсу є психологічні засади саморозвитку особистості, шляхи оптимізації становлення суб'єкта особистісного саморозвитку в дитячому віці. Метою курсу є формування розгорнутого сучасного уявлення про саморозвиток особистості, його понятійні моделі, механізми, критерії, чинники актуалізації, а також вироблення навичок застосування технологій організації власного саморозвитку й саморозвитку клієнтів у ситуаціях консультування та психологічної корекції. У результаті засвоєння курсу "Саморозвиток особистості" студенти повинні знати: теоретичні основи й актуальні проблеми саморозвитку особистості; соціально-психологічні чинники та закономірності становлення суб'єкта саморозвитку в дитячому віці; можливі причини ускладнення, блокування саморозвитку особистості; засоби дослідження особливостей, чинників, механізмів детермінації саморозвитку особистості в процесі її життєдіяльності; умови, методи і засоби оптимізації саморозвитку особистості на її життєвому шляху.

Практичним результатом засвоєння курсу є вміння використовувати психологічні моделі для розуміння і пояснення процесу саморозвитку особистості; аналізувати проблеми, які ускладнюють, блокують саморозвиток як усвідомлений і керований процес особистісних змін; застосовувати різні методи, засоби і форми практичної психодіагностичної та психокорекційної роботи із особами різних вікових і соціальних категорій з метою оптимізації становлення суб'єкта особистісного саморозвитку; володіти навичками самоаналізу, самоорганізації, саморегуляції власної життєдіяльності й особистісного зростання.

Структура навчальної програми складається з таких блоків: теоретичного (отримання теоретичних знань); практичного (апробація отриманих знань і результатів самостійних емпіричних досліджень на практичних заняттях); самостійної роботи (самостійний пошук і аналіз інформації); індивідуальної навчально-дослідницької діяльності (самостійна пошуково-дослідницька практична діяльність студентів) [2].

За нашою концепцією, в організації дослідницько-тренінгового навчання зазначене виокремлення блоків – форм навчальної діяльності студентів – є умовним. Сутнісними параметрами, що наскрізно характеризують організацію навчального процесу в ході засвоєння дисципліни "Психологія саморозвитку" і синтезують різні форми навчальної діяльності, ми визначаємо такі. По-перше, це творче породження знань самими студентами в процесі самостійного пошуку й аналізу отриманої

інформації (самоактивність, самоорганізація, саморозвиток). По-друге, особистісне включення студентів у навчальний процес (значущість, осмисленість діяльності). По-третє, зв'язок знань у несуперечну концепцію (людина як суб'єкт власної життєдіяльності та власного розвитку), крізь призму якої відбувається опанування курсу (ціннісна орієнтація на саморозвиток і настановлення на сприймання майбутніх клієнтів як інтенціональних і відповідальних суб'єктів саморозвитку).

Отже, інтегративною особливістю всіх форм навчальної діяльності є їх проблемно-пошукова спрямованість, зорієнтованість на отримання індивідуально значущих результатів. Оскільки під час таких занять основна увага зосереджується не на інформаційному збагаченні, а на динамічному (чуттєвому, ставленнєвому) боці навчання, то і продуктом процесу стають не привнесені знання, а рефлексивні, які пройшли крізь власний досвід інтелектуальної, чуттєвої, смислотвірної роботи. Акумулюючи в собі активні методи навчання, запропонований курс дозволяє інтенсифікувати процес професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі надання психологічної допомоги, сприяє розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності.

У рамках нашого дослідження навчальний курс "Психологія саморозвитку" розглядався як основа формування експерименту, спрямованого на перевірку положення про можливість активізації й оптимізації становлення суб'єкта особистісного та професійного саморозвитку в процесі фахової підготовки студентів-психологів до психокорекційної діяльності.

У [3] ми визначили, обґрунтували й дослідили характеристики особистісного саморозвитку як суб'єктної діяльності. Постулювавши положення про те, що провідним і узагальнюючим критерієм, який визначає фахівця-професіонала, є його здатність бути суб'єктом саморозвитку (тобто усвідомлювати, аналізувати і змінювати, реконструювати себе і свою діяльність), ми співвіднесли характеристики саморозвитку з параметрами моделі фахівця-професіонала.

Метою формування експерименту була перевірка дієвості обґрунтованих у [3] розроблених нами умов, принципів і технологій організації навчального процесу у формі дослідницько-тренінгового навчання щодо активізації становлення юнацтва (студентів-психологів) суб'єктами саморозвитку як критерію ефективності та екологічності їхньої майбутньої професійної діяльності в галузі надання психологічної допомоги.

Експериментальне дослідницько-тренінгове навчання проводилося впродовж одного навчального семестру двічі на тиждень (по чотири академічні години). Учасники експерименту – студенти-психологи четвертого року навчання кількістю 42 особи, яких ми поділили на дві групи – експериментальну й контрольну. Вибірка досліджуваних експериментальної та контрольної груп була однорідною, тобто однорідним було середовище, у якому навчалися студенти. З метою перевірки ефективності використання дослідницько-тренінгового навчання в навчальному процесі на початку та в кінці навчального семестру було проведено експериментальне дослідження вимірюваних показників за допомогою діагностичних методик, які використовувалися з цією самою метою на етапі констатувального експерименту. Крім того, після завершення експериментального навчання з кожним студентом було проведено індивідуальну бесіду, а також здійснено аналіз продуктів його творчої діяльності в ході тренінгових занять (психологічне есе, асоціативний твір-самоопис, проективні методики формату незакінчених речень, малюнки тощо).

Порівняльний аналіз результатів тестування до і після проведення тренінгового навчання виявив статистично значущі відмінності в експериментальній групі за всіма досліджуваними показниками.

Розглянемо напрями формувального впливу експериментального дослідницько-тренінгового навчання та результати перевірки його ефективності. Перевірялась ефективність формування наведених у [3] параметрів моделі фахівця-професіонала, вони також є характеристиками суб'єкта особистісного і професійного саморозвитку.

По-перше, це здатність до неперервного, усвідомленого й керованого саморозвитку юнаків як суб'єктної діяльності, яку ми пов'язуємо з актуалізацією психологічних ресурсів особистісного саморозвитку. Як психологічні ресурси саморозвитку ми визначили: потребу в саморозвитку як його джерелі й детермінанти; умови, які забезпечать його успішність; механізми як функціональні засоби його здійснення. Для визначення динаміки змін рівня актуалізації психологічних ресурсів саморозвитку особистості як прогресивного, усвідомленого й керованого процесу особистісних змін, особистісного зростання (як і в констатувальному експерименті) була використана діагностична методика "Диспозиційна характеристика саморозвитку особистості (ДХСО)" [3]. Виявлена статистично значуща різниця між середніми значеннями інтегрального показника методики ДХСО в експериментальній групі до та після експерименту ($p \leq 0,05$, $t=2,07$).

Порівняльний психологічний аналіз результатів констатувального і контрольного етапів формувального експерименту показав, що за умов організації професійної підготовки студентів-психологів у формі дослідницько-тренінгового навчання відбулися суттєві зміни в стані психологічних ресурсів саморозвитку майбутніх фахівців. Особливо привертає увагу суттєве підвищення показника рівня актуалізації потреби в саморозвитку, який ми визначили як його джерело і детермінант (до експерименту – 4,72, після – 5,95). Висловлювання студентів на завершальних тренінгових заняттях, їх роздуми, викладені у психологічному есе, аналіз змісту проєктивних малюнків "Мій внутрішній світ" та "Малюнок саморозвитку" засвідчили зростання прагнення юнацтва до самовдосконалення, самозбагачення, усвідомленого самотворення, інтересу до внутрішнього світу свого та інших людей, що можна охарактеризувати як зростання духовності особистості. Узагальнюючи, можна сказати про посилення в студентів потреби виходу за межі існуючого, потреби в експансії – оволодінні новими особистісними знаннями і компетентностями.

Покращення показника рівня актуалізації психологічного ресурсу "Умови саморозвитку" в експериментальній групі (до експерименту – 4,13; після – 4,65) змістовно виявилось в більшій усвідомленості студентами своїх планів на майбутнє, стратегічних цілей. Позитивним і показовим ефектом особистісних змін студентів упродовж вивчення курсу "Психологія саморозвитку" ми вважаємо, поряд із усвідомленням своїх бажань і мрій, напрацюванням навичок їх аналізу, їх переведення в статус "особистої життєвої мети" та навичок продуктивного антиципування, побудови реалістичних планів їх досягнення.

Увагу привертають і значущі зміни показника методики ДХСО (і психологічного ресурсу) "Механізми саморозвитку" в експериментальній групі (до експерименту – 5,19; після – 6,62). На нашу думку, це пов'язано з активним опануванням студентами упродовж вивчення курсу

"Психологія саморозвитку" навичок рефлексії, саморегуляції і самокорекції.

Крім того, індивідуальні бесіди засвідчили більшу усвідомленість юнаками розбіжності між реальним і бажаним "Я", що є механізмом детермінації (інтенцією) саморозвитку. Як позитивний ефект особистісних змін також констатуємо підвищення чутливості й толерантності до зворотного зв'язку як механізму отримання додаткової інформації про себе і навколишній світ. Узагальнюючим результатом спеціально організованого дослідницько-тренінгового навчання, спрямованого на оптимізацію становлення суб'єкта саморозвитку в процесі фахової підготовки, можна вважати певні зміни у стилі життєдіяльності студентів, пов'язані з формуванням у них ціннісної орієнтації на особистісний і професійний саморозвиток (неперервне самопізнання, самоаналіз, самоконтроль, саморегуляція), що при певному рівні напрацювання навичок саморозвитку може свідчити про прогресивний процес становлення суб'єкта саморозвитку.

На контрольному етапі формувальної частини експерименту ми не мали на меті відслідковувати, за рахунок актуалізації якого саме психологічного ресурсу саморозвитку особистості ("Потреби", "Умови" чи "Механізми") відбулися позитивні зрушення. У процесі теоретико-експериментального дослідження нами доведена наявність індивідуальної своєрідності організації особистісного саморозвитку і можливість співвіднести домінування рівня актуалізації ресурсів саморозвитку з вимірами психологічного простору саморозвитку особистості [3]. Зазначене дозволяє здійснювати індивідуальний підхід і розробляти індивідуальні технології оптимізації становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. У той самий час, за нашою концепцією, для здійснення прогресивного, усвідомленого та керованого саморозвитку необхідна актуалізація, взаємопосилення і гармонізація всіх психологічних ресурсів особистості, збагачення її зв'язків із навколишнім середовищем та іншими людьми (що абсолютно необхідно майбутнім психологам-практикам [4]), підвищення духовності в цілому.

Наступний параметр моделі фахівця-професіонала в галузі психокорекційної діяльності, на який були спрямовані формувальні дії, – це осмисленість життя в цілому та професійної діяльності зокрема. Технологія формувального впливу базувалася на концептуальній дефініції, обґрунтованій вище. Оскільки смисл може бути тільки винайденим самою людиною, то ступінь і неперервність осмисленості життя визначає рівень внутрішньої свободи і, як результат, здатність особистості прийняти на себе відповідальність за власну життєдіяльність і власний розвиток. Отже, осмисленість власного життя – це передумова становлення суб'єкта саморозвитку. Особистісні зміни за цим показником досліджувалися за допомогою методики смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва.

В експериментальній групі виявлено статистично значущу різницю між середніми значеннями всіх шкал до та після експерименту ($p \leq 0,05$; $t_{цілі}=2,26$; $t_{процес}=2,11$; $t_{результат}=2,08$; $t_{ігря}=2,31$; $t_{ігряж}=2,13$). Це свідчить про підвищення рівня саморозуміння, самоідентифікації учасників тренінгового навчання, про новий щабель розуміння та інтенсивності переживання ними життя в цілому, за якого сам перебіг життя став сприйматися як більш цікавий, емоційно насичений, наповнений змістом. При цьому в юнаків посилювалося переконання в тому, що людина може контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя. У результаті участі в дослідницько-тренінговому навчанні у студентів так само підвищилися значення показників

усвідомлення життєвих цілей і значущості пройденого відрізка життя як продуктивного, а також уявлення респондентів про себе як про сильну особистість, що має свободу вибору для будування життя відповідно до своїх цілей і уявлень про його смисл.

Особливо нас цікавило, чи відбувся перерозподіл респондентів у кластерах, утворених рангами шкал "Цілі", "Процес", "Результат", оскільки визначення домінуючих смисложиттєвих орієнтацій особистості дозволяє з'ясувати її суб'єктивну смислову локалізацію в часовому континуумі "минуле – майбутнє". Синхронізація часових локусів осмисленості життя людини дозволяє використовувати ресурси набутого досвіду, усвідомлювати можливості теперішнього, визначати реалістичні плани, цілі майбутнього та антиципувати прийдешні події. Зазначене сприяє розширенню меж суб'єктивної реальності, і людина відчуває, що вона контролює своє життя, володіє ситуацією, є суб'єктом саморозвитку.

Підвищення значень різних показників осмисленості життя в результаті формульованого експерименту зумовило розширення проникливості смислових меж суб'єктивної реальності учасників експериментального навчання і сприяло інтенсифікації процесу синхронізації часової локалізації та спрямованості особистісного саморозвитку. Про це свідчать зміни в розподілі респондентів за домінуючими смисложиттєвими орієнтаціями до і після дослідницько-тренінгового навчання.

Певні ставлення людини до свого минулого, теперішнього і майбутнього визначають особливості її відносин із життєвою ситуацією, зумовлюючи певний стиль організації саморозвитку. Фіксований значеннєвий стан, за нашими даними, набуває статусу особистісної властивості та змінює психологічний зміст особистості, разом із тим змінюючи стиль організації її саморозвитку [1].

Уривчасте фрагментарне осмислення власної життєдіяльності зводить межі суб'єктивної реальності людини, що ускладнює позитивний розвиток особистості, зумовлює використання різних механізмів захисту, перешкоджає становленню суб'єкта саморозвитку. Це за-свідчило результат бесід та аналіз проєктивних методик, малюнків студентів контрольної групи. Тому увагу привертає суттєве збільшення кількості студентів експериментальної групи, яких можна віднести до прогресивних смисложиттєвих орієнтацій (синхронізовано два або три часові локуси) при значному зниженні кількості студентів непродуктивних типів. Це свідчить про те, що впродовж дослідницько-тренінгового навчання в більшості студентів-психологів відбулися розширення і гармонізація усвідомлення себе і свого життя, що й сприяло більш чіткій ідентифікації себе як суб'єкта теперішньої й майбутньої життєдіяльності, який бере на себе відповідальність за власний саморозвиток.

Отже, експериментально підтверджено, що розширення усвідомленості й гармонізація осмисленості життя (неперервне осмислення свого минулого, теперішнього й майбутнього) сприяє становленню суб'єкта особистісного саморозвитку. А постійне усвідомлення себе в професійній діяльності, дистанціювання від професійних проблем, їх аналіз і зміна змісту, тактики, взаємин, ставлень тощо (що було змістом дослідницько-тренінгового навчання в межах курсу "Психологія саморозвитку") дозволить майбутньому фахівцю в галузі надання психологічної допомоги підтримувати свій професійний рівень і психологічне здоров'я, запобігти професійному й особистісному вигоранню.

Наступний параметр моделі фахівця-професіонала, який був предметом нашої уваги, – сформованість у майбутніх психологів-практиків професійно значущих

характеристик, властивих суб'єкту саморозвитку, перш за все таких, як самоактивність, інтенціональність (внутрішньо мотивована життєтворчість) та інтернальність (відповідальність за власну життєдіяльність і власний розвиток). У цьому випадку йдеться про певний тип суб'єкт-об'єктних орієнтацій у життєвих ситуаціях. Ступінь суб'єктної включеності в життєві ситуації ми досліджували за допомогою "Опитувальника життєвих орієнтацій (ОЖО)" О.Ю. Коржової. Тип суб'єкт-об'єктної орієнтації в життєвих ситуаціях ми постулювали як індивідуальний стиль організації саморозвитку особистості. Звідси його (стиль саморозвитку) можна дослідити за параметрами "ініціатива (трансситуаційна творчість) – відповідальність (трансситуаційний локус контролю)" і скоригувати його ефективність і позитивність для особистості, посилюючи зазначені параметри. У цьому й полягала технологія формульованого впливу, спрямованого на оптимізацію становлення суб'єкта саморозвитку в процесі фахової підготовки.

Аналіз даних за критерієм Стюдента не виявив статистично значущої різниці між середніми значеннями шкал методики ОЖО у контрольній групі до і після експерименту. Проте, в експериментальній групі виявлена статистично значуща різниця між середніми значеннями шкал до і після експерименту: за шкалою "Трансситуаційний локус контролю" – ($p \leq 0,05$; $t = 2,25$) та за шкалою "Трансситуаційна творчість" – ($p \leq 0,05$; $t = 2,09$).

Зростання значень трансситуаційного локусу контролю в експериментальній групі зумовило перерозподіл респондентів – перехід із категорії "Споживач життєвої ситуації" до інших типів суб'єкт-об'єктних орієнтацій у життєвих ситуаціях. У свою чергу, розподіл респондентів за типами суб'єкт-об'єктних орієнтацій у контрольній групі суттєво не змінився.

Результати контрольного експерименту підтвердили можливість скоригувати в умовах спеціально організованого дослідницько-тренінгового навчання стиль саморозвитку майбутніх психологів-практиків, посилюючи їх професійно значущі особистісні характеристики, а саме: самоактивність як внутрішньо мотивовану життєтворчість, інтенцію саморозвитку та інтернальність (саморегуляцію, самоконтроль) як відповідальність за власну життєдіяльність і саморозвиток. Останнє (за даними спостережень та індивідуальних бесід) спричинило особистісні зміни студентів-психологів і сприяло їхньому становленню як суб'єктів особистісного і професійного саморозвитку.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. Отже, у нашому дослідженні експериментально була підтверджена технологічна спроможність основного положення авторської концепції формування суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці про те, що психологічні ресурси як сукупність можливостей розвитку вже існують у психологічній реальності людини, але для становлення суб'єкта саморозвитку потрібна їх актуалізація і встановлення між ними певних функціональних зв'язків. Експериментально підтверджена можливість активізації й оптимізації становлення суб'єкта особистісного і професійного саморозвитку в процесі фахової підготовки студентів-психологів, організованої у формі дослідницько-тренінгового навчання, яке інтегрує професійне становлення й особистісне зростання майбутніх фахівців у галузі психокорекційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кузікова С. Б. Мотиваційно-ціннісний простір у становленні професійної та особистісної ідентичності студентів ВНЗ / С. Б. Кузікова // Психологія і особистість. Наук. журн. – Київ-Полтава, ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2015. – Ч. 2. – № 2(8). – С. 194–207.

2. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. / С. Б. Кузікова. – Суми : "МакДен", 2011. – 148 с.

Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія / С. Б. Кузікова. – Суми : "МакДен", 2011. – 412 с.

3. Сафін О. Д. Інтерв'їз як засіб підготовки практичного психолога до здійснення консультативної роботи у кризових ситуаціях / О. Д. Сафін // Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій : психологічна теорія і практика : монографія ; за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зликова. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – С. 420–440.

Надійшла до редколегії 14.11.17

С. Кузікова, д-р психол. наук, проф.

Сумской государственной педагогический университет имени А.С. Макаренка, Сумы, Украина

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ КАК ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СУБЪЕКТА САМОРАЗВИТИЯ

Приведены экспериментально проверенные психолого-педагогические условия и технологии оптимизации становления субъекта личностного и профессионального саморазвития в процессе профессиональной подготовки студентов-психологов к психокоррекционной деятельности. Раскрыты предмет, цели, задачи учебного курса "Психология саморазвития". Рассмотрены направления формирующего влияния исследовательско-тренингового обучения, представлены результаты проверки его эффективности.

Ключевые слова: саморазвитие, личностное саморазвитие, субъект саморазвития, оптимизация становления субъекта саморазвития, исследовательско-тренинговое обучение.

S. Kuzikova, Doctor of Sciences in Psychology, Professor

Sumy State Pedagogical University named after A.S Makarenko, Sumy, Ukraine

ORGANIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS AS TECHNOLOGY OF CREATING OF SELF-DEVELOPMENT SUBJECT

The paper presents experimentally validated psychological and pedagogical conditions and optimization technologies of forming of subject of personal and professional self-development in the process of training of students-psychologists for psychocorrection activity. Subject, purposes and objectives of "Psychology of self-development" course are defined. The directions of impact of training-research studies are determined. The results of effectiveness verification are presented.

Keywords: Self-development, personal self-development, the subject of self-development, optimization of forming of self-development subject, training-research studies.